

geografin möter globaliseringens vågor¹

lena wikström

»Att möta globaliseringens vågor» var under tre dagar i juni huvudtemat för 2nd Nordic Geographers Meeting i Bergen. Ett par hundra geografer deltog i mötet som hölls vid Bergens universitet. Klimatförändring och globalisering stod i fokus på agendan och flera forskare gav en tydlig signal om behov av samverkan över kulturgeografins och naturgeografins ämnesgränser.

– Världen är mer komplicerad än någon modell kan beskriva, sa professor Andrew Goudie vid University of Oxford i sitt anförande om den globala uppvärmningen.

På 1980-talet dominerade oljekris och tillväxtfrågor geografiämnet agenda. Under några årtionden dessförinnan var strukturrationalisering och befolkningsexplosion nyckelfrågor. Hållbar utveckling blev ett nyckelbegrepp på 1990-talet.

I dag dominerar mer komplexa frågeställningar, och detta till och med inom ett område som matproduktion. Här gav genusforskaren professor Jo Little prov på komplexiteten i form av problemställningar som mynnade ut i frågor om moral, etik och politisk vilja som motvikt till en allt starkare marknadsekonomi:

– Vem bestämmer över lokalt producerad mat? Hur förhåller man sig till närheten mellan producent och konsument? Till

transportvägar? Till kemiska preparat? Till olika traditioner, olika matkulturer, i olika länder?

Forskarmötet lyfte fram den mångfaceterade bilden av ämnet Kulturgeografi. Inte minst visade ett stort antal sessioner och fem huvudtalare (keynote speakers) på vidden av ämnet genom att fokusera på frågor som klimat, rörelsemönster, tjänster och landskapsförändringar.

Tretton olika delar av geografiämnet, varav tolv inom kulturgeografin, var representerade i Bergen och tonen lovade gott för framtiden.

Men betydligt svårare, enligt Högskoleverket, har geografiämnet att göra sig gällande inom högskolevärlden. »Geografi för en tynande tillvaro och vi ser en fördjupad integration mellan natur- och kulturgeografi som nödvändig» (2006: 16) menar de i en utvärderingsrapport av grund- och forskarutbildning i kulturgeografi och grundutbildning i geografi.

I rapporten påtalas svårigheterna för landets mindre utbildningsmiljöer att re-

¹ Detta är en sammanslagen och något omarbetad version av två artiklar som båda tidigare har publicerats i SULFs medlemstidskrift *Universitetslärares* (2007, nr 16, s12–13).

Figur 1. Danska professorn Kirsten Simonsen ingick i Högskoleverkets bedömargrupp av geografämnet. Foto: Lena Wikström.

krytera studenter till nivåerna ovanför A-nivån och att fakulteter eller motsvarande organisationer bör ta ett övergripande ansvar för detta. Tidigare populära program har mist sin attraktionskraft och rekryterar inte längre studerande, och inom vissa områden, som tex turism, råder en stor konkurrens, sägs bland annat i rapporten som också påtalar lärarnas arbetssituation som splittrad mellan undervisning på många olika kurser, administration, forskning och handledning – och hårda besparingskrav.

– Det överraskade mig som dansk forskare att Sverige har så många läroanstalter med examinationsrätt, säger Kirsten Simonsen, professor i Social och kulturell geografi, Roskilde universitet (figur 1). Hon ingick i den bedömargrupp med tio tongivande geografer som Högskoleverket tillsatte med professor Bo Lenntorp som ordförande. Simonsen säger sig förstå, efter sin insyn i den svenska högskolan,

många geografers önskan om att ena det splittrade ämnet.

– Naturgeografi och kulturgeografi är två olika ämnen som mycket väl kan samarbeta förutsatt att det sker med respekt för varandras olikhet. Disciplinränser överhuvudtaget utmanas idag av globaliseringen, anser hon.

Endast de stora universiteten har idag muskler nog att erbjuda geografi och dess beståndsdelar kulturgeografi och naturgeografi som självständiga kandidatämnen.

– Det kunde ha varit lättare att vara kulturgeograf, medger universitetslektor Lars Nyberg, Mittuniversitetet i Östersund, där ämnet som en del av turismprogrammet är litet och hänger i luften när antalet studenter minskar.

– Dagens utveckling i Sverige, EU och världen borde göra att ämnet blir intressant för studenterna. Men så länge som ämnesrepresentanterna ligger så lågt som de gör

Figur 2. Ett stimulerande forskarmöte, anser professor Gunnel Forsberg, ny prefekt på Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet. Professor Mats Widgren, vid samma institution, skymtar i bakgrunden. Foto: Lena Wikström.

idag får vi skylla oss själva. I sanningens namn ska påpekas att ämnet är litet vid alla universitet och högskolor och att uppbackningen från rektorer och fakultetsnämnder ofta är högst begränsad. Vi måste kanske först börja synas internt innan vi kan erövra resten av världen.

Genom att ämnet är litet kommer det ofta i skymundan för andra samhällsvetenskaper. Ska någon expert kommentera världsläget i massmedia så är det oftast en nationalekonom eller statsvetare som tillkallas. Ämnet syns inte. Namnet kulturgeografi skapar också missförstånd, anser Nyberg.

Professor Gunnel Forsberg (figur 2), prefekt på kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet, delar uppfattningen om att kulturgeografien behöver en frontfigur:

– Många frågor i samhället är geografiska till sin struktur; regionala strukturer, mil-

jöfrågan, klimatförändringar, globaliseringen, genus och jämställdhet. Men vi har generellt sett inte varit riktigt tydliga, vi borde bli mer framträdande i det offentliga rummet. Också vi fick hösten 2007 in färre ansökningar till våra program. Men vi är värdinstitution för samhällsplanering, och många studenter väljer att läsa kulturgeografi inom ramen för det programmet, säger Gunnel Forsberg.

Många naturgeografiska aspekter är relevanta även för kulturgeografer exempelvis på miljösidan; fysiska aspekter att ta in för att förstå de samhällsliga, Palestinafrågan är ett tydligt sådant exempel, menar Gunnel Forsberg.

– Vi gör ett försök att länka ihop tanken i lektoratet »Geografi, särskild kulturgeografi» genom att det blir öppet att söka också för naturgeografer, säger hon.

Thomas Lundén, professor i kulturgeografi vid Södertörns högskola och place-

rad vid Centret för Östersjö- och Östeuropaforskning säger som ämnesrepresentant för geografiämnet i Södertörns Europaprogram:

– För några år sedan, när jag var ny på Södertörn, fick vi en signal från ledningen att slå ihop natur- och kulturgeografi och flytta över till Naturvetenskaplig fakultet. Den påtvingade sammanslagningen fungerar faktiskt riktigt bra. Vi har fått upp rekryteringen och det finns en liten grupp hårt arbetande lektorer och två adjunkter fördelade mellan natur och kultur. Utbildningen integrerar de båda ämnena.

– Framtiden rymmer något av en paradox i att behovet av geografers kunskaper ökar samtidigt som vi kulturgeografer har lyckats dåligt med ämnespresentationen. Dåligt genomslag i medierna, svårt att visa på ämnets kärna, dåliga kunskaper om ämnets historia och teori bland lärarna, och därmed även bland studenterna, säger Thomas Lundén och menar att en del av detta ligger i ämnets upplösning.

– Att göra som här på Södertörn och föra ihop ämnena till geografi med en eventuell förlust av den högt specialiserade naturvetenskapen och istället lansera ämnet som en rumslig syntesvetenskap kan kanske vara en lösning för framtiden.

Kulturgeograf Mats Widgren, professor och ordförande i Svenska nationalkommit-

tén för geografi är en av förespråkarna av integrerad undervisning i geografi:

– Geografin betraktas ibland felaktigt som en gemensam underdisciplin till de båda ämnena naturgeografi och kulturgeografi istället för som ordet säger, nämligen att det sammanfattar det som görs i de bägge underdisciplinerna. En särbehandling av begreppet geografi till att endast avse studier och angreppssätt som i varje steg måste förena naturvetenskap och samhällsvetenskap innebär en inskränkning som jag tror är dålig för ämnet. Geografin måste bli bättre på att exponera och utveckla den forskning som bedrivs inom geografiämnets olika delar kring miljö, resurser och risker som en del av en politisk och ekonomisk analys, säger Mats Widgren.

Professor Magnus Bohlin, ämnesansvarig i kulturgeografi vid Högskolan Dalarna, menar att det behövs en övergripande politisk vilja som bättre reglerar utbudet av kurser så att de olika högskolorna inte konkurrerar ihjäl varandra.

– Det bekymmersamma i svensk utbildningspolitik är att det inte finns någon som förhindrar onödigt konkurrens om studenterna. En utbildningspolitik som inte vågar erkänna att marknaden havererat måste rimligtvis få ansvariga politiker att våga fatta beslut om att inte alla utbildningar ska finnas överallt, anser han.

Referenser

Högskoleverket (2006) Utvärdering av grund- och forskarutbildning i kulturgeografi och grundut-

bildning i geografi vid svenska universitet och högskolor, Högskoleverket Rapport 2006:16R.

*Lena Wikström är frilansjournalist.
E-post: lena.wikstrom@hammerdalforlag.se*